

David Preželj

Franček Drenovec: Kolaps elite. Iskanje normalnosti in naprednosti v majhni evropski državi. Ljubljana: Založba / *cf. 2013. 234 strani, (ISBN 978-961-257-048-4), 17 EUR

Franček Drenovec je ekonomist, ki je s svojimi neortodoksnimi komentarji že dolgo prisoten v slovenski publicistični sferi. Zaposlen je kot analitik pri Banki Slovenije in avtor tako strokovnih kot poljudnih prispevkov, ki konsistentno kritizirajo neoliberalne modele in politiko domačih elit. Leta 2005 je objavil tudi članek v Družboslovnih razpravah.

Knjiga, ki je njegova prva, je sestavljena iz avtorjevih prispevkov, objavljenih v različnih revijah in časnikih, ki obsegajo obdobje od leta 2003 do 2013. Ker je vsak članek moč brati kot celoto, je razumljivo, da bralec naleti na nekaj ponavljanja. A ker je deklarirani cilj dela razbijanje ekonomskih klišejev, katerih moč tiči ravno v ponavljanju (tako v politiki kot v medijih), avtor za njihovo uničevanje svetuje uporabo istega sredstva. Avtor, ki je ekonomist, ostro kritizira lastno disciplino, kajti pravi napredek zahteva ideološki preboj dogem o prostem trgu in neoliberalnih politikah. Razvoj oziroma dolgoročno načrtovanje ne sme biti prepuščeno ekonomistom. S tem postavi javno šolstvo in izobraževanje za glavni vzvod razvoja, ki ga ne gre prepuščati zasebnikom in cerkvi. Avtor definira elite kot tiste, ki »vodijo in poganjajo«. Trdi, da je stara elita doživela kolaps, tista elita, ki se je formirala kasneje, pa si tega imena sploh ne zasluži, saj ni mogla ali hotela zagnati nič novega. Tako za avtorja zdaj preživljamo kolaps elit, ki mu še kar ni videti konca.

Če je Slovenija percipirana kot otoček zaostalosti, je to zaradi vere vladajočih v nujnost sledenja neoliberalizmu, in ne zato, ker ni dovolj privatizirana in vabljava za tuji kapital. Avtor nove vladajoče slovenske elite domiselno označi za nekakšne marksiste, saj je za njih bistvo kapitalizma v lastništvu proizvodnih sredstev. Za avtorja pa danes država ni tisto, kar omogoči spajanje delovne sile in proizvodnih sredstev, temveč organiziranje podpore ustvarjalnosti. Razvoj je vedno stvar države, in ne zasebne iniciative, ki deluje nekako sama od sebe, medtem ko naj država skrbi zgolj za proračun in konkurenčnost. Bralec se sreča tudi z Adamom Smithom, ko avtor izpostavlja nesmiselnost vzdrževanja (neo)liberalnih razvojnih paradigem v okoliščinah, ki vladajo danes. Od Smitha pa avtor obdrži poimenovanje finančnih mogotcev – gospodarji sveta.

Znatel del knjige je posvečen evroobmočju, kjer avtor opozarja, da so problemi svetilnikov liberalnih politik (ZDA in Velike Britanije) znatno večji kot problemi evrskega območja, kar je v nasprotju s pogledom mainstreamovskih medijev. Časopisi, kot sta *Financial Times* in *Economist*, ne omogočata spregledati »medijskega linča« Evrope. Avtor meni, da evropski programi povečevanja konkurenčnosti niso razvojni, ampak obrambni, in s tem uvede pomembno distinkcijo za presojo ekonomskih politik. Obrambne politike so naravnane v »popravljanje doslej dosežene blaginje navzdol«, čemur se danes v medijih reče »življenje nad lastnimi zmožnostmi«. Bistvo »konkurenčnosti« je obramba podedovanega starega, pa naj stane, kar hoče. Avtor izpodbija tako »klasičen« ugovor leve, da v Sloveniji ni dovolj državnega investiranja, kot trditev desnice, da je Slovenija premalo odprta za tujce. Namesto puhlic o pregovorno zaprtih Slovencih nam nudi rdečo nit družbene dinamike (pa četudi na nesistematičen način), ki vodi vse od strukturnih problemov prejšnje države in ki bi verjetno Slovenijo popeljali v lastno krizo, če ne bi nastopila svetovna v letu 2007.

Avtor poudarja obstoj mej rasti znotraj določenih tehnoloških, socialnih in ekonomskih vzorcev. Znotraj danih vzorcev pride do zasičenja in nato so potrebne spremembe. Ko je v Sloveniji tranzicijski razcvet panog za domači trg dosegel svoje meje, se je pričelo brezglavo zunanje zadolževanje, na koncu pa nam je ostal samo izvoz, ki se vzdržuje s ceneno delovno silo. Prehod v nove gospodarske vzorce pa je naloga elit. Tistih, ki jih pri nas očitno ni.

Anglosaksonski model liberalnega kapitalizma so poskušali vzdrževati prek mej opešanosti z odpiranjem države imigrantom, kar je omogočilo zniževanje plač s hkratnim povečevanjem povpraševanja po produktih domačih panog. Tako se je rast nadaljevala s spreminjanjem razvitih družb v manj razvite. Tudi Slovenija je na poti v stanje slabše razvitosti, pri tem pa se moramo zavedati, da sploh ni dosegla stanja razvitosti zahodnih držav. Na pol poti do cilja se je pričela vzvratna vožnja. Avtor preferira nemški koncept vračanja k realnim fundamentom gospodarstva pred anglosaksonskimi rešitvami z napihovanjem vrednostnih papirjev. Seveda pa vračanje k realnim temeljem gospodarstva pomeni nekaj povsem drugega kot zgolj pritiskanje Nemčije na druge države, da naj poskrbijo za preživetje nemških bank.

Delo je dobrodošla alternativa vsakdanjemu psihologiziranju vzrokov ekonomskih težav in poljubnemu uvrščanju Slovenije na različne ekstreme gospodarskih parametrov, kamor sploh ne sodi. Čeprav se avtor nikjer eksplicitno ne naveže na kakšen teoretski okvir, bi lahko knjigo interpretirali kot svarilo, da se bo Slovenija brez razvojnih vizij, ki presegajo področje ekonomije, še bolj trdno učvrstila na periferiji svetovnega sistema. Usodni korak v smer periferije je bil po avtorju storjen v obdobju tranzicije, ko so domače elite za osrednji prostor nastajanja zasebnega kapitala izbrale tehnološko in poslovno nezahtevne panoge standardnih storitev trgovine, prometa in gostinstva. Ti nezahtevni, pomožni deli gospodarstva skupaj z delovno intenzivno industrijo zaznamujejo periferije, medtem ko se v centru svetovnega sistema odvijajo dinamični procesi tehnološkega in poslovnega prenavljanja.

Delo ponuja perspektivo gospodarstva, ki je precej širša od običajnega horizonta etabliranih ekonomistov. Obsežnejši del je namenjen tematiki šolstva, opozarja pa tudi na etabliirano evropsko levico, ki deluje znotraj neoliberalnega okvira. Vendar pa bi bralec, ki favorizira prepričanje, da je ekonomija podsistem okolja in ne obratno, lahko pogrešal neko jasnejšo razmejitve med industrijsko in postindustrijsko družbo. Ta dva pojma avtor uporablja, nikjer pa ne zvemo, kakšen je njega odnos do koncepta globalnih mej rasti (in kaj, če sploh, raste v postindustrijskih družbah), kar sploh ni trivialno, saj avtor na nekem mestu omenja celo možnost konca industrijske civilizacije. Ob tem lahko pomislimo na pojem kolaps iz naslova knjige. Avtor razmišlja, v kakšnem okolju bi lahko usahnitev rasti privedla do nekakšnega kolapsa. Na Japonskem so že dve desetletji brez rasti, ne da bi to sprožilo karkoli kolapsu podobnega, avtor pa se sprašuje, kaj bi takšna stagnacija pomenila za ameriške disfunkcionalne socialne strukture. Knjiga napoveduje tudi možnost prihodnjega kolapsa, kajti za avtorja ni vprašanje, ali bo predimenzionirani svetovni finančni sektor doživel naslednji pok, ampak kdaj se bo to zgodilo. Ali bo ta pok pospremil tudi kaotični kolaps ali ne, pa je odvisno od tega, ali se bodo vlade ukvarjale s problemi realnega gospodarstva. Avtor tudi večkrat poudari, da so uspešne kapitalistične družbe tiste, kjer je država prisotna in učinkovita. Liberalni modeli dokazujejo uspešnost prostega trga v družbah, kjer prostega trga sploh ni. Učinkovit trg dela ima danes vsaka država, ampak države, ki imajo zgolj to, so revne.

Knjiga je primerna za vse, ki jih zanima ekonomska zgodovina Jugoslavije in Slovenije, ki je podlaga današnjemu stanju. Zaradi svoje širine in jasnosti je še posebej primerna tudi za neekonomiste, ki pravilno domnevajo, da je ekonomske dinamike možno pojasnjevati tudi brez visoke matematike, kar je tradicija, ki ji lahko sledimo od Adama Smitha prek Ricarda do nekaterih modernih ekonomistov. Tradicija, ki jo bogati tudi avtor, hkrati pa ohranja odprtost ekonomije do bolj interdisciplinarnih pristopov.